

Terminas prie termino. IX

JONAS KLIMAVIČIUS

*Ilsisi seni laukų padargai:
arklas, dalgis, rankos ir akėčios*

Justinas Marcinkevičius

PADARGAS: SINONIMAI IR TEMINIZACIJA

Padargas ir jo gausūs sinonimai įvairiomis reikšmėmis plačiai pasklidę gyvojoje kalboje. Jų arealinę padėtį papildo senųjų raštų (ir žodynų) duomenys. Daugumos jų motyvacija aiški, kai kurių net panaši. Etimologinio aiškinimo reikia mažai. Kitas jų motyvacijos panašumas – jos nedistinktyvumas, o to lemtas ir gyvajai kalbai gana būdingas nepakankamas reikšmių diferencijuotumas. Naujuose raštuose prasidėjusi šiokia tokia bendrinės kalbos leksikos semantinė diferenciacija šioje mikrosistemoje irgi vyko, bet vangiai ir trūktinai, o ją lydėjusi reikšmių metaforizacija skirtybės vėl kiek niveliavo. Sinonimų ir norminamasis žodynas mažokai čia prisidėjo. Tik gana vėlyva terminizacija, nors ne visai pasibaigusi ir ne be prieštaravimų, teigiamai paveikė ir bendrinę vartoseną.

1. Nagingasis (įnagus) žmogus – vaizdingai, o ne terminiškai (ne *homo faber*) tariant – tik paėmė į *nagus*, į *ranką* (: *rinkti* „imti“; nors seniai yra ir kita etimologija) koki *panagų*, *parankų* gamtos daiktą (akmenį, kaulą, kiaukutą, medžio šaką ar strypą) – *įnagį* ar *įrankį* (rinkybos, žvejybos, medžioklės, kovos, darbo, žaidimo ar muzikos). Iš prigimties juodu turbūt visiški, nors kilme gal įvairialaikiai ar ir įvairiaviečiai sinonimai.

Įnagis 1. (ir *įnagė*) LKŽ IV 1957 – „daiktas, kuriuo kas nors daroma; įrankis, instrumentas; ginklas“. Bet jau gyvojoje kalboje iš reikalo – pirmiausia tai, kuo kas daroma, o ne dirbama – lazda, vėzdas, bruikštas, brūkllys, rykštė, botagas, rimbais,... Tačiau: *Ir meistras be įnagio durnas* (– kvailas) Karklėnai. *Mano visi įnagiai atšipę* Skriaudžiai.

Įrankis 1. (ir *įrankė*) nepasirūpinta net apibrėžti – aiškinama visai ydingai, t. y. sinonimais „įnagis, prietaisas, instrumentas, padargas“. Nors ir – nuo šunų...

Aiškinimo ydos nevengta ir norminiame DŽ₁ 1954: *įnagis* 1. „įrankis, padargas, instrumentas“ (2. šnek. „botagas, rimbas“), *įrankis* 1. – kiek geriau – „įnagis, prietaisas, su kuriuo kas dirbama“; bet DŽ₂ 1972 – dar prasčiau: „prietaisas, su kuriuo dirbama (paprastai rankomis); įnagis“; vos geriau SinŽ 1980 – *įrankis* 1. „prietaisas, kuriuo kas dirbama“ (nors *prietaisas* ten yra kitos sinonimų eilės dominantė!). Trūksta tikslumo ir DŽ₃ 1993: *įnagis* – 1. „paprastas įrankis“; o *įrankis* – „darbo priemonė (ppr. imama į rankas)“: Nors jau prieš 40 metų būta ir specialių norminamųjų pastabų (Grinaveckienė 1972: 43; Klimavičius 1973: 25–26), ir DŽe 2006 *įnagis* – be pažymos *tarm.* – 1. „paprastas įrankis“ [2. „mušamas daiktas (...)“]. Spauldoje, klestint metaforizacijos pastangoms (beveik lenktynėms), *įnagis* tampa ir nepaprastu įrankiu: *Parkeris ir paprastutis peiliukas tapo jo svarbiausiais kūrybos įnagiais* MkslL 2006 5 14. O *įrankis* 2. prk. „priemonė kuriam nors tikslui pasiekti“ tikrai per siaurai – pasenusiai! – suprasta – tai jau ir „įvairiausiam darbui, veiksmui, veiklai atlikti“: *SNO – tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo įrankis* T 1975 217 3; *politikos įrankiai* Vd 2004 19 22, *menas suvoktas kaip įrankis* NŽA 2010 7–8 276, *valtis – mano darbo įrankis* Sav su TV 2012 39 18, *balsas – mano darbo įrankis* Sav su TV 2012 3 21, *jo darbo įrankis – kūnas* IQ 2011 4 118. Ar čia tiesioginė reikšmė, ar metafora: *Kompiuteris nebėra izoliuotas įrankis* Vd 2005 43 19.

1895 m. Vincas Pietaris atsiminimuose mini *žaislinius įrankius: Iš žaislinių įrankių Gudeliuose Žiūriuose vartojo kankles, retuką (– rėtuką) (būgnelį – būbnelį), vamzdį su ragučiu* V. PietRR 1973 417. K. Būga yra bandęs vartoti *pučiamas muzikos įnagis*, o A. Sabaliauskas–Žalia Rūta – *muzikos įrankis* (liaudies). Tačiau jau K. Sirvydo žodyne yra *muzikų ir giesminyčių instrumentas*. STŽŽ 1923 *instrumentas* aiškinamas (vargu ar keičiamas) – *įrankis*. TŽŽ 1936 panašiai: *instrumentas – įrankis, priemonė ir instrumentinis plienas*. Įsigalėjo *muzikinis* ir *medicininis (chirurginis ir kt.) instrumentas*. LKŽ IV 1957 *instrumentas* 1. „įrankis, pabūklas“ nurodomas ir iš M. Daukšos, S. Vaišnoro raštų. DŽ₂ 1972 *instrumentas* 1. „darbo įrankis“: *chirurginis, kalvystės i.* PolŽ 1984 *инструмент* – tik *įrankis*. DŽ₃ 1993 *instrumentas* 1. „darbo įrankis“; bet tik *chirurginis*, DŽe 2006 – *chirurgo*. Grožio salonams gražiau (ir saloniškiau) ne *įrankiai*, o prašmatnūs *instrumentai* Sav su TV 2009 11 10. Iš dabartinės spaudos vartosenos pirmiausia reikia nurodyti neteikiamą ir neteiktiną *instrumento* vartojimą įrankio reikšme: *staliaus instrumentai* Vd 2007 35 16 (pasirašęs: būsimasis

Lietuvos prezidentas – Harvardo un-to studentas Gintaras Gavėnas!), *di-zainerio instrumentai: teptukas, pieštukas, kampainis ir pan.* Vd 2005 35 47, *vaikai pratinasi dirbti su instrumentais* KV 1988 20 14. *Stalo įrankių trio* apibūdinamas muzikiškai – *instrumentinis ansamblis* Sav su TV 2007 36 20. Reklama pila: *medžio apdirbimo ir elektros montavimo instrumentai*. Tarp-tautiniai prašmatnuoliai rašo: *budelio darbo instrumentai* LA 1992 56 2, *rūky mo instrumentas* Vd 2006 26 23. Net poetas: *Pasibaigė kovos / Ir baisios, ir šventos. / Ir kirvis prie lovos – / Tiktai instrumentas / Ar karstui sukalti, / Ar vygei išskobti* LA 1992 27 14. Apie skulptorių – nepaprastai: *Geriausias instrumentas – rankos* KV 1983 51 7. Poetui čia – ir rankai, ir galvai – dar užteko įrankio: *Mano ranka, koks geras įrankis tu man esi! / - - - mano didysis įrankis, manoji galva, <...>* J. RainL 1975 178. O rašytojo instrumentai – *mentaliniai* Vd 2005 41 56. Ir moters grožis *vis labiau pabrėžiamas kaip instrumentas* Sav su TV 2006 9 18.

Nemaža grupė instrumentų ypač padažnėjusi: *dujų vamzdis – normalus politinis instrumentas* Vd 2006 13 3, *vekselis yra ypač geras instrumentas apyvartinėms lėšoms finansuoti* Vd 2005 39 37, *interneto ryšys yra nuostabus instrumentas* NŽA 2005 9 418; *pensijų kaupimo instrumentai* LTV 2007-08-10, *teisiniai bei instituciniai instrumen-tai* NŽA 2007 8–9 419. Tai – pati tikriausia priemonė, plg. *instrument – 3. prk. priemonė, būdas* PONS. ALKŽ 2004. Kodėl užuot sakius paprastai ir aiškiai – *versti priemone* imamasi *instrumentalizuoti*, nors paskui persakoma lietuviškai: *Amor concupiscentiae instrumentalizuoja kitą: kitas tam-pa mano dalimi, kito gėrį nusavinu sau, paversdamas jį priemone savo gėriui* NŽA 2007 11–12 555. Natūraliausia instrumento metaforiza-cija yra muzikinė, pvz.: *Žmonės, einantys vadovaujamas pareigas, <...>, gali realizuoti vien tai, kas glūdi epochos mąstyme. Instrumentas, kuriuo jie turi groti, yra pagamintas ne jų – jie tik pasodinami prie jo. Taip pat ir kūrinį, <...>, parašo ne jie – jiems pateikiamos tik gaidos* A. ŠveicK ir E 1989 81. Labai nenatūrali: *Žmogui padėti išlipti iš elgesio skurdo nėra kitų instru-mentų, <...>* Vd 2004 41 24. Visai keistas instrumento kergimas su me-chanizmu: *Puikus pavyzdys galėtų būti Europos Sąjunga. Tai turėjo būti vie-ta, į kurią visi sunėša geriausias savo instrumentus ir sukuria tobulą mecha-nizmą. S. Rouvillois nuomone, kol kas turime tik sunkiai valdomą griozdišką instru-mentų krūvą, o ne darniai funkcionuojantį mecha-nizmą* Vd 2004 22 19. Tiesiog stebiesi kalbiniu bukumu, kai redaktorius bara tikrai nuovokų vertėją, vok. *Instrumentarium* išvertusį

priemonės: „Vertimas praranda <...> instrumentus, kuriais galima užčiuopti, ką autorius daro atkurdamas chronotopą“ NŽA 2013 4 300.

Be tarptautinio *instrumento* yra ir svetimybė – muzikos *stramentas* LKŽ XIII 1984 ir *štrementas* LKŽ XV 1991, *strùmeñtas* „įrankis“ LKŽ XIII 1984. Tai iš svetimkalbių dvarų – kaip ir ūkio *ventoris* „inventorius“ LKT 1970 328 (Suginčiai).

Sumanusis žmogus (tarsi *homo habilis*) jau pats *apdirbo, perdirbo*, t. y. (*pasi*)darė(si). Tai jo – *pa d a r g a (s)* (: *padaryti* Skardžius 1943: 102; Sabaliauskas 1990: 207) 1. „įrankis, prietaisas, įrengimas (ppr. vartojamas žemės ūkio darbams ar namų ūkyje)“ LKŽ IX 1973. Žinomas jau iš Jono Bretkūno, Mikalojaus Daukšos, būdingiausias žemaičiams. Yra ir kuopinės reikšmės: *Mediga ant padargo ratų, žambių, stalų, šlėdžių* (– šlajų), *kubily, lovy, krosnių, šėpų* (– spintų) A. Juškos žodynas. Čia matomą reikšmės platumą dar didina kiti šaltiniai, pvz.: *Su kitais padargais apsieit nemoku, ale* (– bet) *kirvoj papratęs vartot* K. Jurkšaičio pasakos. *Padargas* 3. „spąstų dirginamoji lentelė“ (Biržai, Kupiškis), be abejo, yra ne polisemija, o homonimas (: *padirg(in)ti*). Neretas ir žemaičių variantas *pādārga*, o *padargas* yra priesagos *-gas* vienintelis vedinys, nors tarp gausesnių *-ga* vedinių *padarga* vienintelis gramatinės įnagio reikšmės, kiti – veiksmo pavadinimai (LKG I 1965: § 451; ir *padargas*, ir *padarga Daiktavardžių darybos* apraše aplenkti).

Aukštaičiams būdingesnis *pa d a r a s* 4.: *Padarai ūkio: žagrė, akėčios, kirvis, spragilas* A. Juškos žodynas. Vartojamas ir kuopine reikšme: *Menkas gaspadorius* (– šeimnininkas), *kad padaras visas ruduva* (– ruduo) *an kiemo lydinas* Rodūnia. *Jis turėjo daugel gražaus rūbo ir padaro* V. Krėvė.

Žemaičių, lietuvininkų, vakarinės dalies aukštaičių yra dar ir *p ā d a r ū n ė*: *Padarynių medis* J. Brodovskio žodynas. Ji ir kuopinė. *Ir gyvulius, ir padarynę – viską atidaviau* Ramygala. Čia atsiskleidžia jos reikšmės platumas: *Rudenį ir žiemą stotkus* (– rakandus), *arba baldus, ir kitą namų padarynę, beje: žambius, ekėtes* <...> *laikė* S. Daukantas.

Dar retesnis *pa d a r i n y s* 2: *Jo jauja pilna visokių padarinių prigrūsta* Šiauliai.

Reta ir sinkopinė *p ā d a r n ė* (Šeduva, Panevėžio r. Smilgiai).

Darybinių sinonimų perteklius toje pačioje tarmėje ar net šnektoje reiškiasi jų gretiminiu vartojimu: *Visi ūkio padargai ir padarynė ugnys supleškėjo* Grūžiai. *Kiekviename atsiėjime rastum sau tenai reikalingą padargai ir padarynei medžiagą* S. Daukantas.

Atsiskyrusi vak. dz. reikšmė – *padaras* 5. ir Radviliškio *padarynė* 3. – „pakinktai“, nors žem. ²*padargai* „pakinktai“ iš *padargo* straipsnio išskirti.

Pietinių vak. aukšt. būdvardis *padarinis* „tinkamas padarynei, padargams daryti“, bet iliustracija liudija tik *padarinius* (pršng. *malkiniamis*) *medžius* Igliauka (*padarginiai medžiai* nurodyti tik iš J. A. Pabrėžos raštų). Tai liudija ir daiktavardžiai: *Medžio meistras dirba padargus: vežimus, važius* A. Juškos žodynas. *Gana turėjusys medžio padargoms ir šilumai* M. Valančius. Kaip *medžiaga* (: *medis, medžias*) išplito ir audeklams, ir geležims, taip ir *padargo* (su variantais) reikšmės apimtis plėtėsi. Jau senuosiuose baroko raštuose esama didelių metaforų: *Padargus jų mirties nuog akių atima* M. Daukša. *Yra vergais ir padargais* (priemone, tarpininkais) *velnio* S. Vaišnoras. Lyg šventųjų raštų tąsa: *Eina iš namų būrių būriai žmonių su visais bažnyčios padarais* (*vėliavomis, žibintais ir t. t.*) *su visa iškilme* Žemaitė. Taip ir senovės karyboje: *Žirgai, ginklai, karės padarga ir vežimai – vis teko lietuviam į nagą* S. Daukantas. *Albertas, paėmęs pilės griauamosias padarynes, traukia į pilę* S. Daukantas. <...> *nežymiai gadino taranus, ardė mašinas ir tik laukė kad jos priedangoje galėtų išvežti iš miesto armotas, gurguoles ir sumesti Nerin sugadintus padargus* A. VienR III 1986 322 (*Kryžkelės*). Siekia net pirmykščio žmogaus gyvenimą: <...> *neolito periode* <...> *žmogus akmeniniais padargais šelpėsi* LT II 4 1919 511–512 (J. Basanavičius). Galop pasigaunama ir naujovės pramonei: *Ūkio padariniai vis pabriekų daryti, pritaikyti prieresnio apdirbimo žemės* Varpas (1895). *Triebwerk – etwa varoma padarynė, mašynė* K II. *Automat – padarynė, iš savęs einanti* K I.

Bendrinėje kalboje jau net įsigalėjus variantui *padargas* jo reikšmės apimtis aiškių ribų nelabai turi. Kartais rupiau ar smulčiau nusakomos sritys: *A. Kaminsko poezija sukiojasi tarp žemės ūkio ir namų apyvokos padargų* L ir M 1981 37 4. <...> *arimui, sėjai, malimui, kepimui reikalinga daugybė įvairiausių padargų* LP 1981 74 2. Iš tikrųjų: *Girnos, kaip ir kiti padargai*, <...> T 1983 123 4. Bet kuris būtų *kepimo padargas* – krosnis, viryklė ar keptuvė? Visiško aiškumo stoką rodo ir prieduras *ir kiti: kalė noragus, peilius, kaltus, pjautuvus, dalgius, kirvius, įvairius kablius ir kitus buitinius padargus* P. TarasPab 1972 25. *Ratuose matei skrynių, geležinius vilkų ir lapių spąstus, katilą, o katile dvi qžuolines lėkštes, kaušą, septynis šaukštus ir kitus virimo meno padargus* A. KivSBr 1968 96. Ar čia išvardyti įrankiai (išskyrus kablius) yra *padargai*?! Kodėl čia skirtingiausi daiktai apibūdinti kaip *padargai*:

Parduodu fikusą, garažą, pianiną, vaikišką vežimėlį ir kitus šeimos padargus ŠlKal 1975 20. Pasakų senovės tyrinėtojas irgi bent kiek stebina apyčiupa šio žodžio reikšme: *Kodėl šis laivas yra ant ratų? Žinant vežimo ir laivo paskirtį, šie padargai nedera* V. J. BagdKGPas 1992 162. *Padargas* darosi pasimėgęs ir padažnėjęs žodis, neretai su humoro, ironijos šešėliu: *Taigi – teatras <...> – vienas pasaulio apgavystės drabužėlių. Gerai, jeigu bent šalikėlis, tačiau gali būti ir bikini (...) iki pat neišvengiamų higienos padargų* L ir M 1990 42 6. „*Jeigu vagis mes baudžiame kartu vėmimis, plėšikus ešafotu, o eretikus laužu, tai ar ne geriau būtų mums su visais tais bau smių padargais užgriūti ir šituos pražūties kūrėjus <...>*“ (Liuteris) S. Mark NN 1969 207. *<...> atsikratėme tokių auklėjimo padargų, kaip lazda, diržas ir žirnių sauja, pažerta kambario kėrtėje* Šl 1976 5 4. Tačiau yra ir rimtai, pasigėrėtina metaforizuota: *Individualiais padargais įdirbami semantiniai laukai tokių žodžių, kaip ruduo, durys, molis, diena* L ir M 1982 51 5.

Taigi padargo reikšmė 1. „žemės darbo ar namų ūkio įrankis“ ne tik tikslintina (apibrėžtis), bet fiksuotina ir iš jos pasidariusi perkeltinė.

Iš *muzikos padargo* (Adolfo Sabaliausko vadinto *džiaugsmo padargu* A. KivSBr 1968 56) likęs tik prisiminimas: *Prašydavo jų per atostogas pasidomėti liaudies muzikos padargais – taip tuomet vadindavome liaudies instrumentus* GKr 1978 41 6.

Kadangi žmogus irgi yra, nors gyvas, bet *padargas*, visai ne nuostabu, kad *padargas* 2. yra „kūno organas“ LKŽ IX 1973. Be sakinio nurodytas ir gyvosios kalbos šaltinis – Šeduva, bet tai gal kiek tautosakiška, humoristiška, nes tam yra svetimybė *šlunkas* 1. LKŽ XV 1991 (greičiausiai išstūmęs savą *narį* – likęs tik piršto ¹*narys* 2. ir 3. „kulšnis, gurnas“ LKŽ VIII 1970). Bet kaip tik išvalgusis Jonas Jablonskis ėmėsi čia *padargą* diegti: *Šikšnosparnio sparnas yra puikiausias, geriausias liečiamasis padargas* LKŽ IX 1973. Kaip terminas net *organo* atitikmeniu ar sinonimu netapo, bet Jablonskio takeliu eina ne vienas gyvos kalbos rašytojas, vertėjas ar žurnalistas: *Lygiai kaip aviacijoje, skridimo padargai turi būti puikiai paruošti: plunksnas impregnuoja, išsitepdami riebalais ir iš pasturgalinės liaukos* MG 1975 9 23. *<...> grožį priimančios padargai yra išoriniai pojūčiai – regėjimas ir klausa* GrožKont 1980 341. *Galva, akys, nosis, skruostai, ausys – vertingiausi žmogiškosios būtybės padargai – nėra saugomi [kumštynių] įstatymų, kuris (=kurie) užtat gina kaklą, krūtinę, visą likusį kūną* J. Par OD 1984 255. „*Mano išdidi kančia*

taip ilgai persekiota ir perverta, ir sukapota! Ak, kad taip dieviška vienovė, tas skausmo ataudas, susietų šiuos susvetimėjusius *padargus ir narius, sudarančius manė*“ (Oskaras Milašius) I ir B 1988 258. *Suvokimo padargai* L ir I 1980 209. Trupučiuką su humoru, tačiau be ironijos: <...> pridėjus drebančią ranką prie poetų apdainuoto žmogaus kūno svarbiausio *padargo – širdies* Šl 1978 15 8.

Kazimiero Jauniaus ¹*padarga* 2. ir *padarynė* 2.: *Dvi yra kalbos padarynės dali: balso stygos gerklės mazge ir atlieptuvas* kalbotyros terminijai buvo lemtingos. Jablonskio nuopelnas, kad jis pirmenybę teikė įprastesniam variantui ir *kalbos padargus* įtvirtino. Nežinia ko kartais išdygsta kokia naujovė, pvz., *liežuvis, kaip pagrindinė kalbos priemonė* J. LipskSomP 1979 15. Žinoma, DŽe 2006 *padargas* 2. aiškinamas – „kūno organas“ yra nepagrįstai per platus.

Pabūklas 1. „padargas, padarynė, įrankis, prietaisas“ LKŽ IX 1973 yra žemaičių, taip pat nurodytas iš P. Ruigio žodyno. Daugiau iliustruotas variantas *pabūklė: Pasitaisiau pabūklės: spragilus, žambius, kirvius, grąžtus, plunksnas* [plūgo verstuvės sparnas] A. Juškos žodynas. *Nė kokie daiktai dailidei ir amatininkui nėra teip didžiai reikalingi, kaip jo pabūklės ir įrankiai jo amato* S. Daukantas. Motyvaciją paaiškina tik etimologija: „:būti; seniau šaknis bū- galėjo turėti ir galiniuotinio veiksmožodžio reikšmę, plg. vok. *bauen*, sva. *būan* „gyventi, apdirbti, sodinti“ iš **bhū-*“ (Skardžius 1943: 193). Tik kodėl nepridėta čia svarbiausia *bauen* reikšmė – „statyti“? Daugiausia naujesni šaltiniai – žodynai ir raštai – rodo kitą reikšmės pusę: *Senovės muzikos pabūklai* L. Ivinskis. *Turime ir gaidas, ir pabūklus – pasakyk tiktai, kaip mums atsisėsti?* J. Balvočius-Gerutis. *Pabūklai keliami* J. Brodovskio žodynas. *Pabūklas tolimo regėjimo* L. Ivinskis. *Tuojaus atsirado du liekoriai* (– gydytojai) *su savo pabūklais* Tiesos prietelius (1880). *Pabūklės yra gesamosias* S. Daukantas, *smerčio* (– mirties) M. Valančius, *kankinimo* S. Gimžauskas, *prabangos* S. Gimžauskas. Retas poreikšmis – „suardyto daikto sudedamoji dalis“: *Visus pabūklus girnų išrinko* Kuršėnai.

Panašus, bet visai retas *būklas* – visai skirtingas nuo irgi reto 1. „buvimo, gyvenimo vieta, būstinė“ K. Sirvydo žodynas, Panevėžys, Vaižgantas – 2. (dažnesnis *būkla* 3., *būklė* 7.) „įtaisas, prietaisas“ LKŽ I₁ 1941: *Adynykas* (– laikrodis) *jūrinis* – *būklas naudingas ant jūrės, kursai rodo laivinykams, kaip reik eldiją valdyti* L. Ivinskis. *Apskleistuvė* – *būklas, kuriuomi apsidengiamė nuog lietaus arba saulės* L. Ivinskis.

Naujesniuose raštuose *pabūklas* yra visai atsitiktinis, bet gana įvairus, pvz.: <...> *klasės globėjas pasakė, kad nusipirktume paišybos sąsiuvinius, paišelius ir trintukų*. <...>. *Man nusiminimas taip nusmelkė širdį, kad visi pabūklai iškrito iš rankų* NŽA 2013 5 357 (J. Aistis). *Ei, troika* (– trejete, trikinke), <...>! <...>? <...>. *Rodos, ir negudrus kelionės pabūklas*, <...> N. GogR V 1954 288 (vert. M. Miškinis). <...> *dažnai įvykdavo susisiekimą pabūklų katastrofos* B. RailKA 1991 405.

Taigi DŽe 2006 *pabūklas* 1. „padargas, prietaisas, įrankis“ nėra tikrelybė – tai yra *tarm*.

Kariniai pabūklai yra stambūs ginklai S. Šalkauskis. Keistoka, kad KarŽ 1919 *pabūklas* dar ne tai: *pabūklai, padargai – орудія, приспособленія, инструменты, pabūklas dengtukui pakelti – приборъ для подъема клапана*. Bet jau RLŽ 1924 *opydie* – ne tik *padargas, pabūklas, rykas; įnagis, įrankis*; tai jau ir *patranka, armota*.

Nors SinŽ 1980 dominantė *įrankis* 1. aiškinama „*prietaisas*, su kuriuo kas dirbama“, bet *prietaisas* ten yra kitos sinonimų eilės dominantė ir aiškinamas visai nei šiaip, nei taip – „specialus prietaisymas“. Geriau LKŽ X 1976 – 1. „tam tikras sudėtingesnis įrankis, įrenginys, aparatas“. *Prietaisas* ir *prietaisa*, taip pat *prietaisymas* 2. daugiausia aukštaičių: *Ajagi, koki dabar prietaisai: prieina traktorius in baisy akmenį, kumšterėja ir varo priekin Kuktiškės. Kur mano kalukai – visos prietaisos dalgiui kalti? Veliuona. Tai prietaisos – pakabina [laikrodį], ir eina sau Pilviškiai. Perkelk, berneli, per Nemunėlį, be ir kło, luoto, be prietaisėlės Zapyškis. Neturiu nė jokių prietaisymų dešroms kimšt Skirsnemunė*. Tarsi aiški motyvacija – „*prietaisyti ką prie ko*“ iš pavyzdžių nepasitvirtina. Iš tikrųjų ji ir yra visai kitokia – plg. *prietaisyti* 8. „*įtaisyti, įrengti*“: *Prietaisyk tu vaikam kokius ratelius* Sudeikiai. *In to ravo* (– griovio) *malūnas buvo prietaisytas* Vepriai. *Meškeriot tur prisitaisę lazdas su rateliais – ir meta* Degučiai, *taisyti* 11. „*įtvirtinti, įstatyti*“: *Dalges taiso trumpan kotan Čedasai* ir 17. „*daryti, gaminti kokį daiktą*“: *Beržinius šaukštus iš pašaknės berželio taisydavo* Biržai (LKŽ XV 1991). *Prietaiso* tikroji motyvacija yra lygiai tokia kaip mūsų nelemtos svetimybės *nočyna* „*įrankis, įnagis*“ LKŽ VIII 1970 šaltinio – lenk. *nacznynie: nacznycić* „*padaryti*“. Jau gyvojoje kalboje prasideda transmotyvacija – 1. || „*tai, kas prie ko prietaisyta*“: *Prytaisai drobulėms arba užgaliai pagalvėms yra beveik tas pats* Palanga.

Todėl ir buvo reikalingas be dabartinio dviprasmiškumo motyvuotas *įtaisas* 1. „*kas įtaisyta; prietaisas, aparatas*“ (ir *įtaisa*, raštų – ir *įtaisis*,

įtaisins) LKŽ IV 1957: *Medui košti įtaisų neturiu Ėriškiai. Neturim nė įtaisų audimui Kairiai. Tai geras įtaisas, kad rašant nereikia į rašalą vilgyt Marijampolė. Anksti bandyta terminizuoti: Bėgių kelias ir visi jo įtaisai* VĮ 1924. Ėmusis po pusšimčio metų plačiau ir konkrečiau pasižvalgyti skirtybės apyčiuopom gan netiksliai pagautos: „Prietaisas yra sudėtingesnė už įrankį priemonė <...>.“ „Nuo prietaisų reikia skirti įtaisuus, kitaip sakant, mašinų ar prietaisų detales“ (Lukšys 1973: 70,71). Ir užsimojus sistemiskai norminti *prietaiso* sąvokos ribų nerasta (Dragūnevičius, Klementavičius 1984: 11). Dar po 15 metų *prietaisas* – angl. ir pranc. *instrument* – apibrėžiamas tiksliai, nors sąvoka sudėtinga: „vientisas įtaisas dažniausiai kartu su kitais įtaisais ir energijos šaltiniu, naudojamas matavimams atlikti ir jų rezultatams apdoroti“ (Valiukėnas, Smilgevičius 1999: 8). MetrŽ 2006 pabaiga pakeista – vietoj „naudojamas <...>“ – „atliekantis tam tikras funkcijas“. Ir kai kurie *aparatai* (*aparatas* – „tam tikras technologines, technines ar kitokias funkcijas atliekantis vientisas kompaktiškas įtaisas, dažniausiai naudojamas buityje, namų ūkyje, medicinos ar kitoje srityje“) vadinami *prietaisais*, pvz., *buitiniai elektriniai prietaisai* (dulkių siurbliai, keptuvai, orkaitės, lygintuvai ir kt.) (Valiukėnas, Smilgevičius 1999: 7–8). Toks *prietaisas* gana artimas *įtaisui* – angl. *device, unit*, pranc. *dispositif, unité* – „užbaigtas gaminys (– priemonė) tam tikrai technologinei, techninei ar kitokiai funkcijai atlikti“ (Valiukėnas, Smilgevičius 1999: 7; MetrŽ 2006). Po viso šito DŽe 2006 aiškinimai – *prietaisas* – tech. „įtaisyimas, veikiantis sudėtingų fizinių reiškinių pagrindu, aparatas“; *įtaisas* – tech. „kas įtaisyta; koks įrenginys (ppr. nesudėtingas)“ – atrodo paklydę tarp mokslo ir aiškumo siekio.

Prietaisas 1. || „kūno dalis, organas“ Skirsnemunė, taip pat *prietaisa* 1. || *kūno prietaisos* Vydūnas, *vidurių prietaisos* J. Balvočius-Gerutis, *įtaisas* 1. / *augalų įtaisai arba organai: žiedai, vaisiai, stiebai, lapai, šaknys* LT II 3 1914 431 (K. Grinius) į bendrinę leksiką, juoba terminiją nepateko kaip ir toks *padargas*.

Gyvojoje kalboje *įrengti* pagrindinė reikšmė – 1. „įruošti, įtaisyti (namą, trobesį, kambarį)“ raštuose plėtėsi, o *įrengimas* jau nuo VĮ 1924 yra ir 3. „prietaisas, mechanizmas“ LKŽ X 1976. Gyvajai kalbai nesvetima priesagos *-imas* abstraktų daiktinė (*kalėjimas, klojimas, audimas, arimas, minikymas; apsirengimas, apsiavimas, valgymas, gėrimas, skýnimas, pýlimas*) arba šiaip konkretaus dalyko, o ne veiksmo (*suvažiavimas, susirinkimas, susitikimas, pasimatymas*) ir raštų kalbai būdinga reikšmė mokslinei termi-

nijai kaip galinti būti nedistinktyvi netinka, todėl *įrengimas*, buvęs PolŽ 1959, likęs PolŽ 1984, gana seniai keistas, pvz., *riedmenų įrengties daiktai*, paskui įsivirtino du skirtingi – *įrenginys* „kas įrengta; įrengtas mechanizmas ar šiaip kas“ (!) LKŽ IV 1957, „tam tikros paskirties, dažniausiai stacionariai įrengtas, sudėtingas aparatas“ ir *įranga* „įrenginių, aparatų, prietaisų, įtaisų ir kitokių techninių priemonių visuma, laiduojanti <...> funkcijų atlikimą“ (Valiukėnas, Smilgevičius 1999: 8). TechEnc II 2003 *įrenginio* nėra (kaip ir *instrumento, įtaiso*; III 2006 nėra *padargo*, IV 2010 – *prietaiso*, nors yra *prietaisų skydelis!*..), yra *įranga* –1. „technologinio proceso pagalbinės priemonės (įtaisai, įrankiai, šampai, modeliai, presavimo formos) apdirbimo, surinkimo ir kontrolės operacijoms atlikti“ ir 2. „vieno gamybinio ar technologinio proceso visi įrankiai, prietaisai, įtaisai“ TechEnc II 2003, dar ir kompiuterio *techninė įranga* IV 2010. DŽe 2006 *įrenginys* (ko be *tech.*?) ir *įranga* tech. aiškinama gana tiksliai ir suprantamai.

SinŽ 1980 kaip *šnek.* (iš tikrųjų *tarm.*!) minėtas niekada neįsitermininęs, nors apibūdintas „galėtų tikt“ (Dragūnevičius, Klementavičius 1984: 7) žem. *įkaboklis* „įrankis, įnagis; prastas įrankis; prietaisas“, t. p. *įkabuklis* Ariogala (LKŽ IV 1957, t. p. LKG I 1965: §649), čia nepraleistinas dėl sisteminio priešdėlio *į-* (*in-*). Juoba kad SinŽ 1980 nepateiktas, tik A. Dragūnevičiaus ir A. Klementavičiaus susirastas *įstrakalas* „įrankis, instrumentas“ Seda, Mažeikiai (LKŽ IV 1957), t. p. variantai *įstrakalis* Veliuona, Subačius *į-* (*in-*) turi ne iš kilmės, o iš analogijos – yra perdirbiniai iš vak. dz. *strakuōlis, strakuōlas, strakōlis, strakōlas, ¹strākalas*, žem. *strākalis* „tvoros lentelė, pagalys“ (kai kurių naujesnių žodynų *strakuoliai* „statinių tvora“) LKŽ XIII 1984, *štrakuōlis, štrakuōliai, štrakiēlai* LKŽ XV 1991, šie – iš *astrakōlas / aštrakōlas, astrakōlai, astrakuōliai, astrakōlina*, taip pat *aštrakuōlė, aštrakuōliai* „kuolų tvora“; o tai yra slavybės – plg. brus. *астрако́лина* (LKA I 1977: 60). Ernsto Fraenkeliu lietuviška jų etimologija – : *straigti, straigyti* „smeigti, bestti, sreigti“ (LEW 1955–1965) yra netikra, tinka tik žodžiui *straigas* 1. „tvoros virbas iš eglėšakio, žiogris, statinis“; 2. „plonas pagalys, kartelė, smaigas“ LKŽ XIII 1984. LKŽ visos šios svetimybės nepažymėtos (beje, svetur šaknis dygę, tik labiausiai su-lietuvininti raštų *aštrakuolis* „aštrus kuolas“, *aštriatvorė* LKŽ I₂ 1968). Tokios pat kilmės kaip *įstrakalas* ir gausūs kitų reikšmių perdirbiniai – *iñstrikulis* „pagalys žabų vežimui ar kam kitam (pvz., perdžiūvusiai statinei) suveržti“ Pabaiskas, Taujėnai, *įstrikolis* „ratelis, ant kurio kabinamos nytyš“ Rietavas, *įstrakuolis* „virvelė, ant kurios suvertos nyčių kilpos; srūstis“ Dauk-

šiai (t. p. *instrakuōlis* Marijampolė, *instrakolis* Stakliškės, Seirijai, *instrakojis* S. Gimžauskas, *įstrikuolis* Švėkšna, *įstráukulas* K. Milkaus žodynas), *įstrakas* „raištukas, ant kurio suveriami nyčių siūlai“ Alytus, *įstrakulas* – tiesiog „tam tikra staklių dalis“ sen. Mažosios Lietuvos žodynai (t. p. *įstrakulas* A. Kašarauskas), net *istralākas* „prastas padargas, drabužis“ Šatės (LKŽ IV 1957).

Be reikalo šių visų technikos terminų sinonimais laikomi *prirengmė* ir *prikỹslai* (Dragūnevičius, Klementavičius 1984: 11). *Prirengmė* yra pirkios (Daugai), *prikyslai* – drabužių (Šakyna, Joniškis, Kupiškis) LKŽ X 1976.

Į jokią sinonimų eilę ir kokių svarstybų lauką nėra patekęs *kibyklas* 3. ppr. pl. „įvairios kokio įrankio, padargo dalys; netvarkingai sukrauti kokie daiktai; griozdai“ LKŽ V 1959 (t. p. *kibinklas* 3. ppr. pl. „griozdai, „rakandai““ LKŽ V 1959, Pakruojis, *pakibyklai* „nereikalingi, tik vietą užimantys daiktai“ LKŽ IX 1973, Lukšiai): *Stakles įnešiau, o visų kibyklų* (t. y. *pakojų, velenų, muštuvų, kylių...*) *nerandu* Gelgaudiškis. *Dabar čia visus kibyklus ant tako sugriozdei!* Gelgaudiškis [plg. 4. „sulūžęs, suiręs daiktas“: *Iš to tilto tik kibyklas, vos galima pervaziuoti* Gižai (t. p. *kibykla* „sulūžęs daiktas, griozdas“ Bartninkai)], 5. ppr. pl. „pakopos, statant namą“ Žvirgždaičiai, Raseiniai (t. p. *kibyklė* Skriaudžiai) LKŽ V 1959. Lyg bandyta terminizuoti – 2. „mechanizmas“: *Diferenciniai skryščiai labai dažnai vartojami įvairiuose kibykluose* Raštai.

Pa d e r m ė s 7. reikšmės „padargas“ (Skirsnemunė, Ramygalą) LKŽ IX 1973 sakiniai aiškiai nerodo.

SinŽ 1980 *priemonė* pateikiama perkeltine reikšme! – „būdas, veiksmas kokiam nors tikslui pasiekti“ (sin. *įrankis, įnagis, instrumentas*). *Priemonės* motyvacija aiškesnė iš jos reikšmės 4. „išmanymas, išmintis, protas“ (t. p. *priemonia* 2., *priemonis* 4.), plg. dar *priemonė* „nusimanymas, apgalvojimas“ (t. p. *priemonis*), *priemanus* „gerai nusimanantis, sugebantis“ LKŽ X 1976. Labiausiai paplitusi *priemonė* 1. „įnagis, prietaisas ar šiaip koks daiktas, reikalingas ką darant“: *Nei kokios prymonės nēr parsivežties šienuo Akmenė. Priemonės nēr, kad eit jaunyn* Biržai. Iš Jablonskio pateiktas žem. *prymonis*: *Vagis buvo su prymoniais, par stogą įlindo trobon*. Paties Jablonskio yra *mokslo priemonė*. *Priemonės* reikšmė gyvojoje kalboje be aiškesnių kontūrų. Todėl ir perkeltinė 2. „būdas, kelias, veiksmas, kuriuo siekiama tam tikro tikslo“: *darybos priemonės, meninės raiškos priemonės...* plati. Technikoje *priemonė* dėl reikšmės platumo nėra terminizuota (nebūta ir

konkrečios reikmės). Kaip tik dėlto ji gali būti visų kitų terminizuotų sinonimų idealus apibrėžčių ir apibūdinimų žodis, taip pat apibendrinamasis žodis: *technikos priemonės, darbo priemonės*. Gaila, bet dabar toks – visai be reikalo ir neteisingai – yra *įrankis*: *Svarbiausia – padaryti mašininą našiu ir patogiu žmogaus darbo įrankiu* M ir G 1977 11 17. *Mašina, aparatas gydytojo rankose šiandien darosi toks pat kasdieniškas, būtinas ir nepamainomas įrankis, koks iki šiol stetofonendoskopas ar skalpelis* T 1981 209 4.

SinŽ 1980 kaip *įrankio* sinonimus su pažyma *šnek.* (iš tikrųjų *tarm.*) pateikia *rakandą* ir *ryką*. Abu neterminizuoti.

Rykas 1. „indas“ LKŽ XI 1978 (daugiausia iš Mažosios Lietuvos) bendrinėje kalboje tėra *indo* etnografinis sinonimas. *Rykas* 2. „padargas, įrankis, instrumentas; reikmuo“: *Akėčios o žagrė – tai gaspadorystės rykai Smalininkai*. Žinomas iš K. Donelaičio: *Taigi nusitverk rykus, kurie tam yr padaryti / o mėžk greitai ir linksmai pakvipusį skarbę*. Dažnas Mažosios Lietuvos leksikografijoje: *lauko padarynė, gyvenimo rykai, darbo rykai, abazo* (– karo, kariuomenės) *daiktai, rykai, gesinimo rykai* F. Kuršaičio žodynas. *Namų rykai* P. Ruigio žodynas. *Šventi rykai, nešventi daiktai* J. Brodovskio žodynas. Nutolusia reikšme yra F. Kuršaičio žodyno *pučiamas rykas, rašomieji rykai*. Iš tos pačios leksikografijos yra poreikšmis „ginklai“; iš J. Bretkūno – „burė“, 3. „daiktai“: DŽe 2006 *rykas* 1. „indas“ turėtų būti su pažyma *etnogr.*, o 2. „įrankis, padargas, reikmuo“ – *tarm.*

Rakandas 1. „virtuvės rykas, indas; įrankis“ LKŽ XI 1978, bet aiškios „įrankio“ iliustracijos nėra. Tačiau yra *rakamañdai* „įrankiai, prietaisai“ Girdžiai, Veliuona ir žem. *rakýbolas, rakibolas* 1.: *Stalius susikrovė savo rakybolus ir išvažiavo* Plungė. Bendrinėje kalboje nėra. *Rakandas* 2. „baldas“ Naumiestis, Viekšniai, 3. „senas, nereikalingas daiktas, griozdas“: DŽe 2006 iš jų padaręs vieną – „baldas (dažnai senas, sulūžęs, nereikalingas)“.

2. Bene kebliausias šios mikrosistemos dalykas – *padargo* terminizacija ir šio termino nyksmas. Pasiėmę „mašinių, įrenginių, prietaisų pavadinimus“ kaip „vieną iš gausiausių technikos terminijos klodų“ (Dragūnevičius, Klementavičius 1984: 3) *padargo* net nemini.

Padargo terminizacija vyko dviejose srityse – etnografijoje ir technikoje.

Etnografijos literatūroje minimas A. Vitausko straipsnis *Senovės žemės įrankiai ir jų gamyba* (žurnalo *Gimtasai kraštas* 1939 m. Nr. 1). Du kapitaliniai veikalai ir po 25, ir po 43 metų nekritiškai priėmė ir kartojo jo

terminą: *arimo įrankis* – žagrė, arklas, žuobris, rezokas LETn 1964 52, 53, 54, *žemės darbo įrankis* – medinės rėminės akėčios LETn 1964 56. Savo tikraja reikšme ten yra *specialūs mėšlavežio įrankiai* – medinės dvinagės šakės su geležiniais virbalais, šakės užlenktais galais mėšlui iš vežimo versti (žem. *verteklis*, kapsų *kanabėkas*), *dvinagės šakės mėšlui kratyti* (žem. *kapstyklės*) LETn 1964 67, *derliaus nuėmimo įrankiai* – *pjautuvas, pusdalgė ir dalgis* LETn 1964 67, *kūlimo įrankiai* – *spragilas, arba kultuvas* LETn 1964 80, nors *sėtuwė* – ne *sėjimo įrankis* LETn 1964 62, o *rykas*. Naujesnių laikų vieno arklio traukiamas *prietaisas*, vadinamas įvairiais terminais: *ruliu, bliukių, blukių, trikulių, vėlenu, volu* čia pat vadinamas *kūlimo įrankiu* LETn 1964 82. Baigiama *tradiciniais primityviais žemės darbo įrankiais* – *vienovagių plūgu, medinėmis akėčiomis, paprastu grėbliu, dalgiu ar pjautuvu, <...> medine kuliama ar paprastu spragilu, mediniu arpu ar net primityviu senoviniu kretilu-vėtykle* LETn 1964 86. Pranės Dundulienės mokymo priemonėje *Lietuvių etnografija*, kurioje naudojamos ir retrospektyviniu-rekonstrukciniu metodu, o papildomai – ir archeologine medžiaga, pradedama nuo jos: *Seniausi žemės dirbimo įrankiai, <...>, buvo <...> kapliai* LETn 1982 37. Bet jokios pažangos – tokie ir arkliniai (arba jautiniai): *Lietuvių arimo įrankiai skirstomi į dvi grupes. Vieną sudaro <...> vienadančiai arkliai, antrą – <...> vienadančiai žuobriai, dvidantės žagrės, <...> plūgai* LETn 1982 37. Ir abeji kartu: *Pagrindiniai lydininės žemdirbystės įrankiai buvo akmeniniai, vėliau metaliniai kirviai, lenktaviršūniai peiliai, kapliai, eglīšakinės akėčios, pjautuvai* LETn 1982 33. *Įrankiai* čia ne tik žemės dirbimo: *mediniai kūlimo volai – tarpiniai įrankiai tarp spragilų ir mašinų* LETn 1982 53. Tarpiniai – tikrai *padargai*, o jų ir toliau nėra: *mašinos ir tobulesni įrankiai* LETn 1982 36, *žemės ūkio mašinos ir įrankiai* LETn 1982 55, net sunkių arklių traukiami *sunkūs naujoviški įrankiai bei mašinos* LETn 1982 57. *Padargai* pasitaiko tik kartu (lygūs?) su *mašinomis: importiniai žemės ūkio padargai ir mašinos* LETn 1982 53, *žemės ūkio mašinos ir padargai* LETn 1982 55.

Tokia kreiva *įrankio* vartoseną žinoma ir iš to meto periodinės spaudos: *žemdirbystės darbo įrankiai* NKn 1978 11 20, *arimo įrankiai* NKn 1978 11 21, *skutimas verstuviniais įrankiais arba plūgais* T 1981 200 1.

Etnografijoje *padargas*, ilgai skriaustas, vis dėlto įsigalėjo. Technikoje – priešingai – daugėjant mašinų ir *padargai* per žemės ūkio mašinų katedras versti *mašinomis*.

1954 m. išėjo verstinė (vert. S. Lukėnas, M. Lukošius, red. A. Čižas) K. A. Polevickio ir A. N. Karpenko knyga *Žemės ūkio mašinos ir padargai*.

Padargus čia, be abejo, prilaikė originalas – *Сельскохозяйственные машины и орудия*. I sk. – *Žemės dirbimo mašinos ir padargai 7* (eilės tvarka jau keičiasi!) pradedamas *Plūgų ir kitų žemės dirbimo padargų apžvalga 7*, bet toliau jau – *Dabartinių žemės dirbimo mašinų ir padargų klasifikacija 11*. *Plūgai 11*, *skutikai 11*, *akėčios ir kultivatoriai 12*, *valkės 12* ir *volai 12* čia apibrėžiami: „t. y. padargai <...>“, išsiskiria tik *frezeriai ir kitos mašinos 12*, nors kitur ir *frezeriai* – „šie padargai“ 70. Kituose skyriuose – beveik tik *mašinos* (tarp jų net *arklinis skersinis grėblys 213*), nors pasitaiko ir *grūdų valytuvos 402*, *grūdų valomieji įrenginiai 399*. Nors skyrius yra *Specialios mašinos ir padargai 419*, bet *padargų* ten mažai – tik posk. *Laukų apsaugos miškų želdymo mašinos ir padargai 501* (pvz., *kasamieji plūgai 507*) ir *Mašinos ir padargai tvėnkiniams bei baseinams įrengti 515*. Pabaigoje pridėtas rusų–lietuvių kalbų *Trumpas žemės ūkio mechanizacijos terminų žodynelis (611–644)*, bet *опуде* – nėra.

O PolŽ 1959 *опуде* – *įrankis, pabūklas, priemonė: darbo įrankis, gamybos priemonė, zenitinis pabūklas*, priedo – *žemės dirbimo padargas*.

ALŽŪTŽ 1977 *implements* ir *agricultural implements* – *žemės ūkio padargai*. Beje, ALKŽ 1975 *implement* – 1. *įrankis; priemonė*, džen. pl. *padargai, reikmenys*, o *agricultural implements* – *žemės ūkio inventoriūs*, LAKŽ₂ 1991 *padargas* – 1. *instrument; implement*, *žemės ūkio padargai* – *agricultural implements / equipment*.

ŽŪMechŽ 1983 *опуде* – *padargas; įrankis: žemės dirbimo padargas; arklinis padargas, lėkštinis padargas*, bet *rankinis įrankis*.

PolŽ 1984 *опуде* – 1. *padargas: žemės dirbimo, arklinis, lėkštinis*; 2. *įrankis: rankinis*; 3. *pabūklas: <...>*; 4. *priemonė: žūklės, gamybos ir organ – organas, įtaisas, padargas: darbo padargas, darbo įtaisas; vykdymo organas, vykdymo įtaisas; reguliavimo įtaisas, valdymo įtaisas*. Beje, RLKŽ II 1983 *опуде* – 1. *įrankis, įnagis, padargas: сельскохозяйственные орудия – žemės ūkio padargai* (o LRKŽ 1988 *ūkio padargai* – *хозяйственная утварь*).

Dvikalbių žodynų sandara neparanki skirti reikšmes. Enciklopedijos tai turėtų būtinai daryti, bet irgi suplaka. *Žemės dirbimo* straipsnyje neskiriama: *Žemė dirbama Δ padargais ir mašinomis: plūgais, kultivatoriais, akėčiomis, valkėmis, volais, frezeriais* LTE XII 1984. Čia gal tik *frezeris* būtų *mašina*, bet pagal tvarką ir jis išeitų *padargas*, nes *Δ padargus traukia arkliai, jaučiai, buivolai, traktoriai*. Toliau *pridengiamajam Δ* minimi *specialūs ž. ū. padargai: plokščiapeiliai purentuvai, rotacinės akėčios, į ražienas sėjamosios*. Čia yra ir str. *žemės ūkio mašinos* su nieko nesakančia

apibrėžtimi – „mašinos, kuriomis atliekami ž. ū. darbai“, o jų išvardytoje virtinėje – *žemės dirbimo (akėčios, frezeriai, kultivatorius, lygintuvas, plūgas, valkės, volas), augalų apsaugos (dulkintuvas, purkštuvas), derliaus dorojimo (<...>, javapjovė, <...>, grėblys, <...>, šienapjovė, velketas)* – tikrai ne viskas mašinos, bet str. *žemės ūkio* ar *žemės dirbimo padargai* nėra. Kita enciklopedija bando skirti, bet dar daugiau pripainioja. 1941 m. atsiradęs *mašinių ir arklių nuomojimo punktas* – „<...> ž. ū. įmonė, <...> nuomodavusi ūkiams arklius ir padargus“ – *arklinius plūgus, akėčias, sėjamasias, kertamasias, arklinius grėblius* TLE III 1987. TLE IV 1988 *žemės dirbimo* str. pradedamas nuo *lazdų ir kaplių; seniausieji arimo įrankiai – arklai*, toliau minimos *eglišakinės akėčios*, vad. *šakočiai, smuikai*; vėliau *arimo įrankis – žagrė*, bet vis tai – ne *padargai* (net geležinės fabrikinės akėčios, kultivatoriai), tačiau ir *mašinių* čia nėra. Bet yra str. *žemės ūkio mašinos* – tarp jų ir *plūgai, valkės, grėbiamosios, arkliniai grėbliai, rankomis sukami arpai!*.. Čia pat str. *žemės ūkio mašinių gamyba*, kur tarp XIX a. II p. gamintų *šiaudapjauščių, arpų, fuchtelijų, plūgų* įterptos tikros mašinos – *maniežai, kuliamosios*, o galiausiai suplakta – *nesudėtingos ž. ū. mašinos ir padargai (arklinės kuliamosios, maniežai, plūgai, arkliniai grėbliai, arpai, fuchteliai, gyvatukai)*, paskui čia priskirtos net *plūginės bulvių sodintuvės*. Str. *žemės ūkio mechanizacija* vėl be *padargų* – tai esantis *rankinių ž. ū. darbo priemonių pakeitimas mašinomis ir mechanizmais*.

Regioninės MLE II 2003 *mašinos* – ir „žemės ūkio darbams“, o str. *padargai* MLE III 2006 nėra, tik str. *metalo apdirbimo ir mašinių gamybos pramonė* yra ž. ū. *mašinos ir padargai (kuliamosios, kertamosios, vėtyklės, volai, plūgai)*, taip pat *žemės ūkio p a d a r g a i[,] pagaminti Rytprūsių m a š i n ū gamybos fabrikuose: dviųjų noragų plūgas, pašarų smulkintuvas, javų kuliamoji*, dar panašiai str. *metalo dirbiniai ir jų gamintojai* minimos *įvairios mašinos (javų kūlimo bei valymo, javapjovės ir šienapjovės, šieno grėbimo, akselinės, plūgai, geležinės akėčios ir kitos laukininkystės mašinos)*.

Specialiajai enciklopedijai priklausė pareiga tarti aiškų žodį, ji tai bandė daryti, bet nedrąsiai, kompromisiškai ir net žengė žingsnį į šalį – *padargą* padarė dvireikšmį: *padargas 2.* „mašinos dalis, mazgas ar detalė, tiesiogiai atliekanti technologinę operaciją“ ŽŪE II 2003 (Vytautas Gerulaitis). Tai antiterminologiška, be to, nežinia kam reikalinga ir ką reiškia – argi, tarkim, *ratas, vairas, stabdys, pusašis* būtų *padargai*? Beje, *mazgo (узел)* nėra V. Gerulaičio ir S. Lukėno ŽŪMechŽ 1983, net PolŽ 1984, yra tik TechEnc III 2006 – 1. „(mašinių gamyboje) detalių grupė, sujung-

ta į vieną vienetą, tam tikroms funkcijoms atlikti (pvz., reduktoriai, movos, guoliai, pavaros)“, nors gerokai anksčiau atsirado norminamajame žodyne – ¹mazgas 4. tech. „iš detalių surenkama mechanizmo dalis“ DŽ₃ 1993.

Padargo 1. apibrėžtis turi vieną žinomą ydą – „žemės dirbimo ir namų ūkio įrankis, vežimas, rogės“ ir, nors geros intencijos, bet neapibrėžtą kompromisinį teiginį: „Pagal tradiciją Δ kartais dar vadinamos paprastos žemės dirbimo mašinos, neturinčios sukamųjų dalių, pvz., plūgas, akėčios“ ŽŪE II 2003. Iš tikrųjų šioje enciklopedijoje *plūgas* – „metalinis arimo padargas <...>“ ŽŪE III 2007, *akėčios* – „padargas <...>“ ŽŪE I 1998. *Žemės ūkio mašinų* apibrėžtis čia iš esmės tautologinė – „mašinos, kuriomis atliekami ž. ū. darbai“, tačiau vardijami *važiuoklės tipai – ratinė, vikšrinė, pusiau vikšrinė* ŽŪE III 2007 (Antanas Sakalauskas) patvirtina tik plūgo ir akėčių išskyrimą iš *mašinų* – jų pripažinimą *padargais*.

Tai šis tas. Ir tai jau ne vienintelis atvejis. Gana svarbūs yra tam tikrą administracinę normos galią turintys vartosenos teikiniai: (*žemės ūkio padargai* – angl. *agricultural implement* – pranc. *outil agricole* – vok. *landwirtschaftliches Gerät* EurŽ 2004; *traktorinis plūgas* – „mašina (padargas) dirvai arti“ LietRTermB, nors *kultivatoriaus* teiktina apibrėžtis „žemės ūkio padargas dirvai parenti ir lyginti, piktžolėms naikinti ir mineralinėms trąšoms įterpti“ pakeista aprobuotu – „mašina dirvai parenti ir piktžolėms naikinti. Gali turėti trąšų įterpimo įrenginius“ LietRTermB.

Skirties principas – sukamųjų dalių turėjimas arba neturėjimas – yra neaiškus, nes pats terminas *sukamosios dalys* niekur nėra apibrėžtos – jų nepateikia nei ŽŪMechŽ 1983 ir PolŽ 1984 (*орган* ir *часть*), nei TechEnc IV 2010. Ir kalbininkas geba skirti, kad *variklis* reikalingas *varytuvams* – ratams, vikšrams ir pan. *sukti*, kad sraigtasparnio *varytuvai* sparnai *sukami* variklio – per sraigta, o malūnsparnio *sukasi* patys nuo oro (taigi pirmasis gali būti apibūdinamas kaip *sukamojo*, antrasis – *sukiojo* veikimo), kad hidraulinių turbinų rotorius yra *sukamoji*, o elektros mašinų – *sukioji* dalis, kad *sukamoji krosnis* – „apie horizontaliąją ašį sukama cilindrinė krosnis skystam ketui <...> perdirbti į plieną ir spalvotiesiems metalams perdirbti“ TechEnc IV 2010 sukama, ne kad tas perdirbimas vykėtų, o tik kad tolygiai tas cilindras (įkrova jame) kaistų.

Nors ir keistoka, kad norint apibrėžti, kas yra *padargas*, reikia suprasti, kas yra *mašina*, bet tai neišvengiama.

Nors LKŽ pateikta gyvosios kalbos vartoseną nėra termininė, netgi raštų – neretai tokia ar determinizuota, pradėti geriau nuo jos. *Mašinà*,

māšina, žem. *māšyna*, t. p. *mašinas*, *māšinas* LKŽ VII 1966 1. „mechanizmas, atliekantis kokį nors darbą“: *Kuliama mašina* Druskininkai. *Pjau-namas mašinas turėjo* Kybartai. *Tur s a v i m s u k a m q v i l n ū š u k u o j a m q mašiną* Šatės. *Su kojine siuvamąja mašina lengviau siūti, negu su rankine* Alsėdžiai. *Karves melžia su mašinom* Pumpėnai. *Ilginiams krėsti buvo mašiniai* Darbėnai; 2. „mechanizuota susisiekimo priemonė (automobilis, motociklas ir kt.)“; 3. „traukinys“ *Eišiškės*, *Obeliai*. *Pasvalys* (plg. *mašinistas*), net 4. „viryklė“ *Švėkšna*, *Veiviržėnai*, *Pagramantis*, *Čekiškė*, *Jurbarkas*, *Naumiestis*, *Vilkaviškis*, *Šunskai*, *Kalvarija*, *Sasnavą*, *Ūdrija*, *Krokialaukis*. Čia dar pridėtina *mašinėlė* – 1. *rašomoji, mėsa malti* Raštai, 2. „ugnies žiebtuvėlis“ *Tilžė*, *Klaipėda* (*mašinka* Daugailiai), 3. „lengvoji mašina (– automobilis)“; kai kur net „užtrauktukas“ – *mašinka*. Labai paplitęs *maniežo* (arklinio *vilkto*) ir *kuliamosios* vadinimas *mašina*, iš to *mašimbūdė* „pašiūrė mašinoms (ppr. maniežui) laikyti“ *Krosna*, *mašinkulė* 1. „kūlimo mašina“ Raštai (*mašinkūlis* Tryškiai, *Kairiai*, *Papilė*), 2. „kūlimo laikas, kūlė“ *Žagarė*, *Gruzdžiai* (*mašinalaikis* Klykoliai); *mašinerius* „kas prižiūri kuliama-ją mašiną“ *Laižuva*, *Žemaičių Kalvarija*; *mašinuoti, mašynuoti* 1. „kulti su mašina“ Šatės, *Kretingalė*, *Tauragė*, *Sintautai* (*mašinėti* 2. Šatės, *mašina-voti, mašynavoti* 1. *Kvėdarna*, *Salantai*, *Židikai*), *mašinaūtė, mašynautė* 1. „kūlimas su mašina, kūlė“ *Judrėnai*, *Vainutas*, *Skaudvilė*, *Pagramantis*, 2. „kūlimo mašina laikas“ *Kalčinėnai*, *Žviņgiai* [*mašinuoti* 2. „skirti pie-ną separatorium, separuoti“ *Seredžius*, *Priekulė* (*mašynavoti* 2. *Alsėdžiai*, *Židikai*), 3. „malti mėsą mašinėle“ *Jurbarkas*, *išmašinuoti* 2. || „išsukti (medų)“ *Smalininkai*].

SNŽŽ 1907 *mašinos* nėra (gal manyta, kad savaime suprantama), o *mechanizmas* – „visas mašinos prietaisas, jos sudėjimas“ (panaši padėtis SNŽŽ 1924). TŽŽ 1936 *mašina* – „kiekvienas mechaniškas prietaisas, kuriuo energija, jėga pritaikoma kiekvienam naudingam darbui atlikti“, panašus čia ir *mechanizmas* – 1. „priemonės, reikalingos perduoti jėgai ir sukelti veiksmui“, 2. „mašinos įrengimas ir jos dalių visuma“. Mokslo čia jokie.

Mokslinės terminų apibrėžtys gana aiškios: *mašina* – „įrenginys ener-gijai, medžiagoms ir informacijai transformuoti“ – *energetikos, darbo ir informacinės* LTE VII 1981 (labai panašiai ir VLE XIV 2008, TechEnc III 2006), bet LTE IV, VLE VIII 2005, TechEnc II 2003 *įrenginio* nėra, o *mašinos* istorinėje dalyje minimi *skryčiai*, *Archimedo sraigtas*, *svertas*, *suktuvas* (net *vėjo malūnas*) šiuolaikiškai neatrodo *įrenginiai*, juoba *mašinos*. *Svertas* gal yra *svirtinis mechanizmas* (*mechanizmas* – „kūnų sistema, ku-riuje vieno ar kelių kietų kūnų judesys paverčiamas tam tikru kitų kietų

kūnų judesiu“ LTE VII 1981) – dalbos judesys paverčiamas akmenis ar rąsto judesiu. Bet tada teoriškai visos aptartos *technikos priemonės* yra *mechanizmai*, o juos su *mašinomis* subendrina *mechanizmų ir mašinų teorija* ir jos šaka – *mechanizmų ir mašinų dinamika* LTE VII 1981, TechEnc III 2006. Pramonėje bendrinasi *mašinų ir prietaisų pramonė*, kurios „įmonės konstruoja, gamina, parengia eksploatacijai ir remontuoja įv. mašinas, įrenginius, prietaisus“ VLE XIV 2008, tarp jų – „ž. ū. ir energetikos mašinos“, čia minima ir (1912 m.) N. Vilnios dalgių gamykla, nesudėtingos ž. ū. mašinos ir padargai. *Technikos* – „žmonijos veiklos medžiaginių priemonių“ rūšyje *gamybos technika* pirmiausia minimos *mašinos ir mechanizmai*, bet toliau skirstomos smulkiau tik *mašinos*, vienos iš jų – *žemės ūkio mašinos* LTE XI 1983. Šiame *technikos* straipsnyje teigiama: „Universali Δ klasifikacija dar nesukurta.“ Pats straipsnis rodo, kad tai, kas sukurta, yra labai netobula. Kiek paguodžia visai ne naujausio rusiško žodyno apibrėžtis: *машина* – 1) „механизм или сочетания механизмов, осуществляющие определенные целесообразные движения для преобразования энергии (машины-двигатели), изменения формы, свойств, состояния или положения предмета труда (машины-орудия, рабочие машины), сбора, передачи, хранения, обработки и использования информации (напр., вычислительные машины)“ СИС 1979. Tačiau ir naujasis TŽŽ 2013 tik kartoja TŽŽ 2001 *mašinos* 1. apibrėžtį – „iš vieno ar kelių mechanizmų sudarytas įrenginys energijai, medžiagoms arba informacijai transformuoti, mech. darbui atlikti“.

Taigi *mašinos* yra ne *įrenginių*, o *mechanizmų* giminės. Tikriausios mašinos yra energijos keitimo – *varikliai* (*variklis, motoras* – „mašina, keičianti kokios nors rūšies energiją į mech. darbą“ LTE XII 1984) arba *mechanizmai* su varikliais. Šią mintį remia ir *mašinos* antroji reikšmė – „automobilis“. Nuo savęs drįstu pridėti, kad gyvosios – žmogaus ar gyvulio – energijos keitimo *mechanizmai* teoriškai nėra priskirtini prie *mašinų*, nes fizikoje apie tokią energijos rūšį nekalbama. Net gana nemenkas *mechanizmas* *dviratis* todėl ir nevadinamas *mašina*, net variklinis (*motorinis*) – tai tik *mechanizmas* su *mašina* – *varikliu*. *Машины-орудия* yra *mechanizmai*, arba *padargai* – ne tik *arkliniai*, bet ir *traktoriniai*. *Vėtymo arpai* (*mašinos*) LEtn 1982 54, *arpas* – *pirminio grūdo valymo mašina* TechEnc I 2000 teoriškai tėra *padargas*, arba *mechanizmas*. *Žemės ūkio mechanizacija*, o ne *mašinizacija*. Pavadinti *mechanizmą*, arba *padargą*, *mašina* – tas pat ką *qžuolq* – *medžiu*: galima, bet ribotai – nepasakysi, kad *gilės* auga ant *medžio*.

Lietuvių technikos mokslininkai – terminologai ir terminografai, taip pat kalbininkai, redaktoriai išvalgiai mažino tokių „mašinų“ paprastu būdu – terminizavo lietuviškus žodžius ir kūrėsi naujadarų, pvz.: *šienapjovė, žoliapjovė, javapjovė, lapapjovė, šiaudapjovė,...* *bulviasodė, daigasodė,...* *linarovė, kelmarovė,...* *poliakalė, poliatraukė,...* *angliakasė, žemkasė, žemsemė,...* *smėliapūtė, šratasrautė, šratasvoidė, šėivatrynė,...* (net *garvežys*, nors *garo mašina*); *kuliamoji, sėjamoji, sodinamoji, tręšiamoji, siuvamoji,...* *grūdų valomoji, sėklų valomoji, runkelių kasamoji, linų brukamoji, kalkių barstomoji,...*; *mestuvai, karštuvai, veltuvai, šiauštuvai,...*; *verptuvas, temptuvas, maišytuvas, plūktuvas, rietuvas,...* *vamzdžių klotuvas, sniego valytuvas, šakų genėtuvas, vandens keltuvas, akmenų rinktuvas,...*; *kedentuovė, šukuotuovė, pašytuovė, pluoštintuovė, dulkintuovė,...*; *rūšiuoklė, kratyklė*. Mūsų terminiją visaip veikusioje rusų kalboje čia yra *машина* PolŽ 1984, ŽŪMechTŽ 1983. Daugiau „mašinų“ turi ir anglų kalba: *machine* – 1) – ir *talking machine* – fonografas, 3) *dviratis*; <...>; *lėktuvas*, 4) *siuvamoji mašina, machine-gun* – kulkosvaidis, *machine-tool* – staklės [net ir *tool* – 3) *staklės* – 1) įrankis, instrumentas, 2) įnagis, 4) rėžtuvas], t. p. *machinist* – 1) šaltkalvis; *kvalifikuotas darbininkas (metalininkas ar staklininkas, 4) siuvąs siuvamąją mašiną; siuvėjas* ALKŽ 1975.

Reikėtų manyti, kad mūsų perteklinė terminų *mašina, mechanizmas* vartoseną smarkiai paveikta jų metaforinio vartojimo, be abejo, lengvai nusižiūrimo iš didžiųjų kontaktinių kalbų. Pvz.: *televizija* – tai *pragaro mašina* Vd 2008 4 26, *valstybės institucijų mašina* Vd 2008 4 70; *rinkos mechanizmai* NŽA 2007 8–9 418, *teroro mechanizmai* NŽA 2007 11–12 566, *manipuliavimo sąmone mechanizmai* Vd 2008 4 57, *organizacinis mechanizmas* L ir M 2005 26 2, *galios veikimo, taikymo „mechanizmai“: teisinis mechanizmas, disciplinavimo mechanizmas, saugumo mechanizmas* NŽA 2007 11–12 548, *gyvybės rūšies saugaus mechanizmas* Vd 2008 4 57, *mechanizmas, kaip stiprinti šeimos institutą* Vd 2004 41 24, *ralio virtuvė – sudėtingas mechanizmas* Vd 2005 3 54. Kalbos aiškumo ir paprastumo, sąvokų tikslumo tai neskatina, net priešingai.

Dže 2006 apibrėžtys trūktinos, net ne be ydų: *mašina* – 1. tech. „mechanizmas, atliekantis kokį nors darbą“: *garo m.*, o tai kaip tik ne darbo, o energetikos mašina; *mechanizmas* – 1. „prietaisais judesiams perduoti ir transformuoti“; o iš tikrųjų – „technikos priemonė jėgos judesiui paversti darbo judesiu ar veiksmu“; 3. prk. „vidinė sandara, sistema“: *kalbos m., valstybės m.*, o tai – „sistemos veikimo būdas / veikseną“; *technika* –

1. „materialinės žmonių veiklos priemonės (mašinos, įrenginiai ir kt.)“; o *kt.* yra esminės dalys – „gamyb. pastatai, keliai, tiltai, kanalai, transporto, ryšio priemonės“ LTE XI 1983, todėl jų praleisti negalima.

IŠVADOS

Plačios sinonimų grupės – *įnagis, įrankis; instrumentas; padargas (padaras, padarynė, padarinys), pabūklas, būklas, prietaisas, įtaisas, įrengimas, įrenginys, įranga; įkaboklis, įstrakalas, kibyklas, pakibyklas; priemonė, rykas, rakandas* – daugumas narių yra iš gyvosios kalbos. Motyvacija daugiausia aiški arba nesunkiai etimologiškai paaiškinama, bet yra ir ginčijamų aiškinimų. Beveik kiekvienas narys ne be polisemijos, sinonimų reikšmių spektras gana platus ir ne visai apibrėžtas. Polisemijos ir sinonimijos yra net toje pačioje tarmėje. Daugumas pateko į bendrinę kalbą, tik *įkaboklis, įstrakalas, (pa)kibyklas* likę lyg be reikmės. Variantų perteklius gana lengvai atkrita. Norminamoji leksikografija čia nesusidorojo su diferenciacijos reikme. Terminizacija vyko vangokai, užtrukdama – žinoma, pagal technikos pažangą, bet ir vėluodama, tačiau gal arti galutinio rezultato (tik jis priklauso ir nuo šios srities sąvokų mokslinės klasifikacijos negalutinumo). Semantiškai išsiskyrė *instrumentas* – į muziką ir medicinos techniką, *pabūklas* – į karybą. *Ryko* ir *rakando*, kurių reikšmėms būdingas nemenkas margumas (kontrastiškumas), terminizacijos rezultatai gal tik pusiniai. Vartosenoje labai ilgai laikėsi neapibrėžtas *įrengimas* (ppr. kuop. dgsk. *įrengimai*) – vietoj *įrenginio* (irgi ne paties aiškiausio) ir *įrangos*. Labai nepatenkinamas, nors ne visų pastebimas, vartosenos dalykas – *įrankis* vietoj *padargo*. Iš kito šono *padargą* nepagrįstai stumia *mašina*, o ši nėra tinkamai atribota nuo *mechanizmo*. Čia reikia remtis teorija, o ne dėstomųjų dalykų (ar katedrų!..) pragmatiniais pavadinimais, taip pat – ne gyvosios kalbos praktika, kuri, beje, veikta ir kitų kalbų (bendrosios, o ne termininės vartosenos), teorijos nėra reglamentuojama. Šiaip lietuvių terminijoje *mašina* labai supratingai pamažinta – konkrečiais lietuviškais aiškiai motyvuotais žodžiais (daugiausia naujadarais). Neišnaudota pačios bendriausios reikšmės *priemonė* – kaip leksikografinių ir terminografinių apibrėžčių, apibūdinimų ir apibendrinamasis žodis – gal dėl to, kad *priemonė* buvo nepabaigiamo komunistinio auklėjimo, indoktrinavimo ir organizavimo įkypusis įnagis, be to, taisomasis „renginys“, bet tai jau seniai praeityje. Determinizacija ir terminų metaforizacija – dažniausiai publicistinė, ypač *instrumento*, kiek mažiau *įrankio, mechanizmo* – daugiausia kosmopolitinė ir nekūrybiška, šampinė.

ŠALTINIAI

- ALKŽ 1975 – *Anglų–lietuvių kalbų žodynas*. Sudarė A. Laučka, B. Piesarskas, E. Stasiulevičiūtė, Vilnius: Mintis.
- ALŽŪTŽ 1977 – *Anglų–lietuvių kalbų žemės ūkio terminų žodynas*. Sudarė D. Čeponienė, R. Gelūnienė, J. Kazėnas, R. Kelbauskienė (ats. red.), Vilnius: Mokslas.
- J. V. BagdKGPas 1992 – Bagdanavičius V. J. *Kultūrinės gelmės pasakose*, Vilnius: Taura.
- DŽ₁ 1954 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Ats. red. J. Kruopas, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- DŽ₂ 1972 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Ats. red. J. Kruopas, Vilnius: Mintis.
- DŽ₃ 1993 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyr. red. S. Keinys, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- DŽe 2006 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. VI (III e.) leid., vyr. red. S. Keinys, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- EurŽ 2004 – *Europos žodynas*. Eurovoc 1 – Abėcėlinė dalis, 2 – Teminė dalis, 3 – Daugiakalbė dalis, Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija.
- GKr – *Gimtasis kraštas* (laikraštis).
- N. GogR V 1954 – Gogolis N. *Raštai* 5, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- GrozKont 1980 – *Grožio kontūrai*, Vilnius: Mintis.
- I ir B 1988 – *Istorija ir būtis*, Vilnius: Mintis.
- IQ – *IQ* (žurnalas).
- K I 1870 – *Wörterbuch der litauischen Sprache* von Friedrich Kurschat 1, Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.
- K II 1874 – *Wörterbuch der litauischen Sprache* von Friedrich Kurschat 2, Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.
- KarŽ 1919 – *Kariškas lietuviškai-rusiškai ir rusiškai-lietuviškai žodynelis*, Kaunas: Krašto apsaugos ministerija.
- A. KivSBr 1968 – Kivis A. *Septyni broliai*. Vert. A. Sabaliauskas, red. D. Urbas, Vilnius: Vaga.
- KV – *Kalba Vilnius* (laikraštis).
- LA – *Lietuvos aidas* (laikraštis).
- LAKŽ₂ 1991 – Piesarskas B., Svecevičius B. *Lietuvių–anglų kalbų žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- LEtn 1964 – *Lietuvių etnografijos bruožai*. Red. A. Vyšniauskaitė, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- LEtn 1982 – Dundulienė P. *Lietuvių etnografija*, Vilnius: Mokslas.
- LietRTermB – Lietuvos Respublikos terminų bankas. – <http://terminai.vlkk.lt>.
- J. LipskSomP 1979 – Lipskienė J. *Lietuvių kalbos somatiniai posakiai*, Vilnius: Mintis.
- L ir I 1980 – *Laikas ir idėjos*, Vilnius: Mintis.
- L ir M – *Literatūra ir menas* (laikraštis).
- LKT 1970 – *Lietuvių kalbos tarmės*. Chrestomatija, Vilnius: Mintis.
- LKŽ I₁ 1941 – *Lietuvių kalbos žodynas* 1, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- LKŽ I₂ 1968 – *Lietuvių kalbos žodynas* 1, Vilnius: Mintis.
- LKŽ IV 1957 – *Lietuvių kalbos žodynas* 4, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- LKŽ V 1959 – *Lietuvių kalbos žodynas* 5, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- LKŽ VII 1966 – *Lietuvių kalbos žodynas* 7, Vilnius: Mintis.
- LKŽ VIII 1970 – *Lietuvių kalbos žodynas* 8, Vilnius: Mintis.
- LKŽ IX 1973 – *Lietuvių kalbos žodynas* 9, Vilnius: Mintis.
- LKŽ X 1976 – *Lietuvių kalbos žodynas* 10, Vilnius: Mokslas.
- LKŽ XI 1978 – *Lietuvių kalbos žodynas* 11, Vilnius: Mokslas.
- LKŽ XII 1984 – *Lietuvių kalbos žodynas* 12, Vilnius: Mokslas.
- LKŽ XV 1991 – *Lietuvių kalbos žodynas* 15, Vilnius: Mokslas.
- LP – *Lietuvos pionierius* (laikraštis).
- LRKŽ 1988 – Lyberis A. *Lietuvių–rusų kalbų žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- LT II 3 1914 – *Lietuvių tauta* 2 3, Vilnius.

- LT II 4 1919 – *Lietuvių tauta* 2 4, Vilnius.
- LTE IV 1978 – *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* 4, Vilnius: Mokslas.
- LTE VII 1981 – *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* 7, Vilnius: Mokslas.
- LTE XI 1983 – *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* 11, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- LTE XII 1984 – *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* 12, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- LTV – *Lietuvos televizija*.
- S. MarkNN 1969 – Markišas S. *Niekam nenusileisiu*. Vert. M. Žilionienė, red. A. Kašinskaitė, Vilnius: Vaga.
- MetrŽ 2006 – Valiukėnas V., Žilinskas P. J. *Penkiakalbis aiškinamasis metrologijos terminų žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- MG – *Mūsų gamta* (žurnalas).
- M ir G – *Mokslas ir gyvenimas* (žurnalas).
- MkslL – *Mokslo Lietuva* (laikraštis).
- MLE II 2003 – *Mažosios Lietuvos enciklopedija* 2, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- MLE III 2006 – *Mažosios Lietuvos enciklopedija* 3, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- NKn – *Naujos knygos* (žurnalas).
- NŽA – *Naujasis židinys–Aidai* (žurnalas).
- J. Par OD 1984 – Parandovskis J. *Olimpijos diskas*. Vert. D. Urbas, red. A. Gailius, Vilnius: Vaga.
- V. PietRR 1973 – Pietaris V. *Rinkiniai raštai*, Vilnius: Vaga.
- PolŽ 1959 – *Rusų–lietuvių kalbų politechninis žodynas*. Red. kol. p-kas A. Novodvorskis, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- PolŽ 1984 – *Rusų–lietuvių kalbų politechnikos žodynas*. Sudarė G. Daugėla, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- PONS. ALKŽ 2004 – PONS. *Anglų–lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius: Šviesa.
- PrekŽ 1996 – Pričinauskas J. *Rusų–lietuvių kalbų prekių žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- B. RailKA 1991 – Raila B. *Kodėl antraip?*, Vilnius: Vaga.
- J. RainL 1975 – Rainis J. *Lyrika*. Vert. K. Korsakas, Vilnius: Vaga.
- RLKŽ II 1983 – *Rusų–lietuvių kalbų žodynas 2*. Sudarė Ch. Lemchenas, Vilnius: Mokslas.
- RLŽ 1924 – Baronas J. *Rusiškai lietuviškas žodynas*, Kaunas: Spindulys.
- Sav su TV – *Savaitė* (su TV) (žurnalas).
- SinŽ 1980 – Lyberis A. *Sinonimų žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- SNŽŽ 1907 – *Svetimų ir nesuprantamų žodžių žodynėlis*. Sudarė J. Šlapelis, Tilžė.
- SNŽŽ 1924 – Norkus J. *Svetimų ir nesuprantamų žodžių žodynėlis*, Kaunas: „Vaivos“ b-vė.
- STŽŽ 1923 – M. ir S. *Svetimų ir tarptautiškų žodžių žodynėlis*, Šiauliai: „Vilties“ dr-ja.
- Šl – *Šluota* (žurnalas).
- ŠlKal 1975 – „Šluotos“ kalendorius, Vilnius: Lietuvos TSR žurnalistų sąjunga.
- A. ŠveicK ir E 1989 – Šveiceris A. *Kultūra ir etika*, Vilnius: Mintis.
- T – *Tiesa* (laikraštis).
- P. TarasPab 1972 – Tarasenko P. *Pabėgimas*, Vilnius: Vaga.
- TechEnc I 2000 – *Technikos enciklopedija* 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- TechEnc II 2003 – *Technikos enciklopedija* 2, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- TechEnc III 2006 – *Technikos enciklopedija* 3, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- TechEnc IV 2010 – *Technikos enciklopedija* 4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- TLE III 1987 – *Tarybų Lietuvos enciklopedija* 3, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- TLE IV 1988 – *Tarybų Lietuvos enciklopedija* 4, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- TŽŽ 1936 – *Tarptautinių žodžių žodynas*, Kaunas: Spaudos fondas.
- TŽŽ 2001 – *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera.
- TŽŽ 2013 – *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera.
- Vd – *Veidas* (žurnalas).
- VĮ 1924 – Vireliūnas A. *Įvardai, arba terminai, priimti Terminologijos komisijos*, Kaunas: Sakalas.
- A. VienR III 1986 – Vienuolis A. *Raštai* 3, Vilnius: Vaga.
- VLE VIII 2005 – *Visuotinė lietuvių enciklopedija* 8, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

- VLE XIV 2008 – *Visuotinė lietuvių enciklopedija* 14, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- ŽŪE I 1998 – *Žemės ūkio enciklopedija* 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- ŽŪE II 2003 – *Žemės ūkio enciklopedija* 2, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- ŽŪE III 2007 – *Žemės ūkio enciklopedija* 3, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- ŽŪMechŽ 1983 – *Rusų–lietuvių kalbų žemės ūkio mechanizacijos terminų žodynas*. Parengė V. Gerulaitis, S. Lukėnas, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- СИС 1979 – *Словарь иностранных слов*, Москва: Русский язык.

LITERATŪRA

- Dragūnevičius A., Klementavičius A. 1984: Technikos terminų sisteminimo klausimu. – *Mūsų kalba* 2, 3–12.
- Grinaveckienė E. 1972: *Įrankis ir įnagis*. – *Mūsų kalba* 9, 43.
- Klimavičius J. 1973: Ne tik įdomiai. – *Mūsų kalba* 8, 19–28.
- LEW 1955–1965: *Litaisches etymologisches Wörterbuch* von Ernst Fraenkel, Heidelberg: Carl Winter. Universitätsverlag, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- LKA I 1977: *Lietuvių kalbos atlasas* 1. *Leksika*, Vilnius: Mokslas.
- LKG I 1965: *Lietuvių kalbos gramatika* 1, Vilnius: Mintis.
- Lukšys D. 1973: Prietaisų ir įtaisų pavadinimai. – *Kalbos kultūra* 25, 70–72.
- Sabaliauskas A. 1990: *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius: Mokslas.
- Skardžius P. 1943: *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius.
- Valiukėnas V., Smilgevičius A. 1999: Dėl technikos priemonių pavadinimų. – *Gimtoji kalba* 2, 7–9.

Gauta 2013-10-03

Jonas Klimavičius
 Erfurto g. 56-14
 LT-04107 Vilnius, Lietuva